

פתרון הבחינה בתנ"ך, 2 יחידות לימוד - חורף 2012

שאלונים: 137,001203

מוגש על-ידי: גליה סמו, חווה צדוק, דנית בר-אור - סבאג
מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – קטע שלא נלמד

על הנבחן לענות על שלוש שאלות: שאלה 1 (חובה), ועל שתיים מהשאלות 2-4.

שאלה מספר 1 (חובה)

תהליך הפיכתו של שמואל מ"נער" ל"נביא" (יש לציין שלושה שלבים):

- שמואל משרת במקדש, אך אינו יודע את ה', ה' עדיין לא נגלה אליו: "והנער שמואל משרת את ה'... ושמואל טרם ידע את ה' וטרם יגלה אליו דבר ה'", (פס' 1, 7).
- ה' מתגלה לשמואל ושמואל משוחח עימו: "ויבא ה' ויתיצב... ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך" (פס' 10).
- ה' מגלה לשמואל את מה שהוא עתיד לעשות בעתיד: "ויאמר ה' אל שמואל הנה אנכי עשה דבר בישראל.." (פס' 11-14).
- שמואל מוסר את דבר ה' לעלי: "ויגד לו שמואל את כל הדברים..." (פס' 18).
- ה' עם שמואל, מתגלה אליו באופן עקבי ורציף: "וה' היה עימו" (פס' 19; אפשר גם פס' 21).
- העם מכיר בשמואל כנביא הנאמן לדבר ה': "וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה'" (פסוק 20).

שאלה מספר 2

ציון פרט זה בתחילת הסיפור מסייע להבין מדוע שמואל אינו מבין שה' קורא לו, וחושב בטעות שעלי קורא לו. הוא רץ אל עלי ואומר: "הנני כי קראת לי".
א: ציון פרט זה מסביר מדוע שמואל אינו ממלא אחר הוראת עלי באופן מדויק. עלי הורה לו לומר: דבר ה' כי שומע עבדך" ושמואל אומר: "דבר כי שומע עבדך" ואינו מזכיר את שם ה' במפורש.

שאלה מספר 3

יש לציין שתי ראיות:

- פס' 15: "וישכב שמואל עד הבקר" – שמואל מחכה לבוקר ולא ניגש מיד לספר לעלי את דבר ה'.
- פס' 15: "ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי" – שמואל מפחד לומר לעלי את דבר ה'.
- פס' 16: "ויקרא עלי את שמואל" – שמואל לא ניגש בעצמו לספר על דבר ה' לעלי, אלא עלי הוא זה שניגש אליו.
- פס' 16: "מה הדבר אשר דיבר אליך? אל נא תכחד ממני" – עלי משיב את שמואל שלא יסתיר דבר ממה שאמר לו אלוהים, ומכאן ששמואל לא מיהר לספר לו את תוכן ההתגלות. הסיבה להתנהגות זו של שמואל היא שהנבואה של ה' לבית עלי היא נבואה קשה, על פגיעה קשה במשפחה זו מבחינה מעמדית או קיומית, ושמואל פוחד לומר לעלי את החדשות הרעות הללו.

שאלה מספר 4

הסיבה לתיקון הסופרים יכולה להיות שהנוסח "מקללים לאלוהים בניו" מהווה פגיעה בכבודו של אלוהים וכדי למנוע מצב זה, תוקן הכתוב ל- מקללים להם בניו.

פרק שני – נושא הגג: "מלכים ונביאים"

על הנבחן לענות על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 5-6, ועל אחת מהשאלות 7-8. בכל אחת מהשאלות על הנבחן לענות על שניים מהסעיפים א-ג.

שאלה מספר 5

סעיף א'

- הפעולות שעושה איזבל המאפשרות בסופו של דבר לאחאב לקבל את כרם נבות (על התלמיד לציין שלוש פעולות משלושה פסוקים שונים):
- איזבל כותבת מכתבים לראשי עירו של נבות במסגרתם היא מנחה אותם כיצד לפעול על מנת להרשיע את נבות (פס' 8).
  - איזבל מנחה את ראשי עירו של נבות להכריז על צום ולהושיב את נבות בראש העם, וזאת על מנת שמשפטו יערך בפומבי (פס' 9).
  - איזבל מנחה את ראשי עירו של נבות להושיב מול נבות שני בני בליעל- עדי שקר, על מנת שיעידו כנגד נבות על כך שקלל אלוהים ומלך (פס' 10).
  - איזבל מנחה את ראשי עירו של נבות להמית את נבות באמצעות סקילה (פס' 10).

סעיף ב'

- (1) בדברים י"ז, 6 נאמר: "על פי שנים או שלושה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד" – איזבל מצווה על ראשי עירו של נבות להעמיד מול נבות שני עדי שקר שיטענו כי קלל אלוהים ומלך, וכך היה: "ויבאו שני האנשים בני בליעל וישבו נגדו ויעדהו אנשי הבליעל את נבות נגד העם לאמר ברך נבות אלהים ומלך.. " (פס' 13).
- בשמות כ"ב, 27 נאמר: "אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר" – חל איסור על קללת אל ומלך. איזבל מאשימה את נבות בכך שקלל אלוהים ומלך: "ברך נבות אלהים ומלך".
- בויקרא כ"ד, 16-13 נאמר: "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו ונקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה.. " – דינו של אדם המקלל את האל הוא מוות בסקילה. איזבל מצווה להוציא את נבות להורג בסקילה, כמצווה בחוק: "ויצאהו מחוץ לעיר ויסקלוהו באבנים וימת".
- (2) איזבל הקפידה לפעול על פי חוקי ה', על מנת לאפשר לאחאב לקבל את כרם נבות באופן הנראה חוקי וכשר. **א**: איזבל פעלה על פי חוקי ה' על מנת שלא לעורר חשד בעם לפיו אחאב זכה בכרם באופן בלתי חוקי. **א**: איזבל פעלה על פי חוקי ה' שכן ידוע מן המקרא שאדם שמואשם בקללת האל והמלך רכושו מוחרם לטובת המלך – כך ידעה כי יתאפשר לאחאב לקבל לרשותו את כרם נבות.

סעיף ג'

- (1) אחאב מואשם גם ברצח נבות, וגם ביוהרה וחוצפה בחושבו שהוא זכאי גם לרשת את כרמו של נבות. ה' באמצעות אליהו מאשים את אחאב ברצח נבות, מכיוון שהוא זה שגרם לאיזבל לפעול להשגת הכרם, שכן איזבל לא פעלה מיוזמתה ומרצונה, ולפיכך הוא האשם במותו.
- (2) משמעות הביטוי "הרצחת וגם ירשת" בימינו היא: אדם הפוגע או מזיק לאדם אחר, ומבקש גם ליהנות ולהרוויח על חשבון אותו אדם בו פגע.

שאלה מספר 6

סעיף א'

- (1) האירוע הוא מסע העונשין של סנחריב, מלך אשור, כנגד ממלכת יהודה והמצור על ירושלים. האירוע התרחש בשנת 701 לפנה"ס.
- (2) הפעולות שעשה חזקיהו לצורך הכנה לקראת המצור האשורי (יש לציין שתיים):
- סתימת המעינות מחוץ לירושלים, על מנת למנוע אספקת מים מהצבא האשורי.
  - תיקון וחיזוק חומות ירושלים והמילוא.
  - הכנת כלי נשק ומגנים.
  - מינוי שרי מלחמה, שרי צבא, על העם.
  - קיבוץ העם ואמירת דברי עידוד.

- הטיית מי מעיין הגיחון מחוץ לעיר אל תוך עיר דוד - (חציבת נקבת השילוח).

סעיף ב'

- (1) בפסוק 27 אומר רבשקה כי מלך אשור לא שלח אותו לדבר רק אל הנהגת ירושלים, אלא לכל העם היושב בין חומות העיר וסובל חרפת רעב מחמת המצור, עד כי הוא נאלץ לאכול ולשתות את צרכיו: "העל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה הלא על האנשים הישבים על החמה לאכל את צואתם ולשתות את מימי רגליהם עמכם" (פס' 27).
- (2) רבשקה טוען כי חזקיהו כפה על העם לעבוד את ה' רק בבית המקדש בירושלים, על ידי כך שהסיר את הבמות לה' מרחבי הממלכה. פעולה זו של חזקיהו פגעה בה', ולפיכך הוא לא יבוא לעזרתם: "וכי תאמרון אלי אל ה' אלהינו בטחנו הלוא הוא אשר הסיר חזקיהו את במתיו ואת מזבחתיו ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחוו בירושלם" (פס' 22).

סעיף ג'

- (1) בשני הכתובים מצרים כורתת בריתות עם עמי הסביבה, המשועבדים לאימפריה השולטת. על פי ברית זו, מצרים תספק סיוע לעמים אלה כנגד האימפריה השולטת, אם וכאשר ימרדו באימפריה זו.
- הושע מלך ישראל כרת ברית עם מצרים כנגד אשור: "וימצא מלך אשור בהושע קשר אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים" (י"ז, 4). כמותו גם חזקיהו מלך יהודה כרת ברית עם מצרים, על מנת שתסייע לה כנגד האימפריה השולטת, בבל, כשימרוד בה: "עתה הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה..." (י"ח, 21).
- (2) משמעות הביטוי: "משענת קנה רצוץ" בימינו הוא אדם / גורם שאין לבטוח בו, שכן שברגע האמת הוא לא יסייע, כפי שלא ניתן להישען על קנה, משום שהוא יישבר מכובד המשקל.

שאלה מספר 7

על הנבחן היה לענות על שניים מהסעיפים א'-ג'

סעיף א'

- (1) שני השלבים הנדרשים לקיום חוק ריכוז הפולחן:

- בעת הכניסה לארץ ישראל על העם להשמיד כליל את כל העבודה הזרה של הכנענים, תושבי הארץ הקודמים: "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים... ונתצתם את מזבחתם ושרתתם את מצבתם..." (פס' 2-3).
- לאחר איבוד כל העבודה הזרה של הכנענים, על העם לרכז את עבודת ה' במקום אחד אותו יבחר ה', ושם לזבוח לה' ולהקריב את כל הקורבנות הכלולים במסגרת עבודת ה': "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם..." (פס' 5-7).

(2) העיקרון הבא לידי ביטוי בביטויים אלה הוא אלוהות מופשטת. התפיסה לפיה המקדש אינו מקום משכנו של האל עצמו, אלא של שמו או של כבודו בלבד.

סעיף ב'

(1) על פי פסוק 12 מצוקתו הכלכלית של הלוי נובעת מן העובדה שהוא מחוסר נחלה- אין אדמה בשטח ארץ-ישראל, ואדם ללא נחלה נחשב אדם עני.

(2) חוק ריכוז הפולחן גרם למצוקתו הכלכלית של הלוי באופן הבא: ריכוז פולחן ה' בבית המקדש בירושלים, גרם לביטול וסגירת הבמות לה' שהיו מפוזרות ברחבי הארץ, ולפיטורי כל הלוויים ששרתו באותן הבמות. לאור זאת, נותרו הלוויים מובטלים ומחוסרי פרנסה. במלכים ב כ"ג, 8 מתואר שהמלך יאשיהו אוסף אליו את כל כוהני הבמות לה', ומטמא את במות ה'- מעשים אלו הם יישום של חוק ריכוז הפולחן, שכן הוא מפטר את כוהני הבמות, ומבטל את עבודת ה' שהייתה נהוגה בבמות.

סעיף ג'

הסבר הביטוי: "לא תעשון כן" לפי פירושי רש"י:

- לפי הפירוש הראשון של רש"י, בניגוד לעבודת האלילים של הכנענים, אשר התבצעה בכל מקום (פיזור פולחן), על עם ישראל לעבוד את ה' רק במקום אחד, מקום ריכוז הפולחן.
  - לפי הפירוש השני של רש"י, בניגוד לבמות ולמקומות הפולחן של הכנענים, אותם מצווים בני ישראל לחסל, לשבור ולהשמיד בעת הכניסה לארץ ישראל, חל איסור על השמדת הבמות לה' שהיו פזורות ברחבי הארץ.
- את פירושו הראשון של רש"י אפשר לבסס על פסוקים 2-3, שם ניתנת הוראה להשמדת כל העבודה הזרה של הכנענים, אשר התבצעה בכל מקום: "אבד תאבדון את כל המקמות אשר עבדו שם הגוים.. על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן.."- יתקבל גם ציטוט המראה כי בפסוקים 2-3 מקומות הפולחן של הכנענים מופיעים ברבים. בניגוד לכך יש לעבוד את ה' רק במקום אחד: "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם.. שם..ובאת שמה" (פס' 5).
- את פירושו השני של רש"י אפשר לבסס על היחס בין פסוק 4 לפסוק 3, הניגוד: בפסוק 3 נאמר: "ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבתם..ואבדתם את שם מן המקום ההוא"- כלומר יש לחסל את העבודה הזרה של הכנענים. לעומת זאת אין לפעול כך בנוגע לבמות ה', כלומר אין להשמידן: "לא תעשון כן (=כך) לה'.."

שאלה מספר 8

על הנבחן היה לענות על שניים מהסעיפים א'-ג'

סעיף א'

(1) האמצעים הרטוריים (יש לציין אחד):

- מסגרת: פתיחה וסיום באותו משפט כדי לחזק את הרעיון המרכזי: "שברתי את עול מלך בבל/אשבור את עול מלך בבל" (פס' 2, 4).
- חזרה על המילה "את" כדי לחזק את הרעיון של החזרת כל מה שגלה: "את כל כלי בית ה'...ואת יכניה...ואת כל גלות יהודה".
- שימוש בנוסחאות נבואיות מוכרות כגון "כה אמר ה', נאום ה'".

(2) המעשה הסמלי שעושה חנניה הוא שבירת המוטות שנושא ירמיהו הנביא על צווארו.

המשמעות הסמלית היא שבירת עול הכיבוש הבבלי, עידוד העם למרוד בבבל ולהשתחרר מהכיבוש הבבלי.

סעיף ב'

(1) ניסיון העבר שירמיהו מזכיר: "הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר" (פס' 8). ירמיהו מציין שעד עתה כל הנביאים "הגדולים" כלומר נביאי האמת, תמיד ניבאו נבואות זעם: על מלחמות, אסונות ומוות במחלות קשות. לכן נביא שמנבא נבואת זעם (כמו ירמיהו) הוא נביא אמת ונביא שמנבא נבואת נחמה (כמו חנניה) יש להטיל ספק באמינותו.

(2) לדברי ירמיהו, קנה המידה המאפשר לדעת אם נביא נחמה הוא נביא אמת הוא התגשמות הנבואה: "הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת".

סעיף ג'

(1) שני הסוגים של נביא השקר על פי דברים י"ח:

- נביא שטוען שה' שלחו ונבואתו אינה מתגשמת. חנניה הוא נביא מסוג זה.
- נביא שמטרתו להסית אותך לעבוד עבודה זרה.

(2) פסוק 11 מעיד על הקושי של ירמיהו לקבוע שחנניה הוא נביא שקר כיוון שכאשר חנניה שובר את המוטה מעל צוואר ירמיהו וחוזר על נבואתו שכך עתיד להישבר העול הבבלי, ירמיהו הולך לדרכו, במקום להתעמת שוב עם חנניה או לחזור ולהצהיר שחנניה אינו מנבא אמת: "ויאמר חנניה...ככה אשבר את על נבוכדנאצר מלך בבל בעוד שנתיים ימים וילך ירמיה הנביא לדרכו".

פרק שלישי – נושא החובה: "עלילות הראשית"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 9-10.

שאלה מספר 9

סעיף א'

- (1) היסוד המיתולוגי המשותף הוא התנינים, אשר נתפסו במזרח הקדום כאלים.
- (2) בבראשית א, 21 קיימת יציאה כנגד המיתוס: ה' הוא זה שברא את התנינים, ולכן הם בעלי חיים רגילים, ואינם בעלי כוחות אלוהיים. בישיעהו נ"א, 9 קיימת הכרה במיתוס: ה', במלחמה שקדמה לבריאת העולם, נלחם כנגד התנין וניצח אותו. מטרת הכתוב היא לפאר את כוחו של ה' ולעודד אותו לפעול למען עמו, כפי שעשה בעבר.

סעיף ב'

- (1) הקושי שמעלה קאסוטו הוא, מדוע לא נאמר ישירות על בריאת האדם 'כי טוב'.
- (2) פתרון ראשון: ה', עם סיום היום השישי, אמר על כל הבריאה "טוב מאוד". לכן, היה מיותר לומר 'כי טוב' על האדם באופן ישיר, שהרי הוא נברא ביום השישי. פתרון שני: לאור העובדה שנאמר על האדם בהמשך שהוא חוטא, וגם על מחשבותיו, שהן נתונות לעשיית רע (בראשית ו, 5), לא היה אפשרי להגדירו מראש כטוב.

שאלה מספר 10

סעיף א'

- (1) הדמיון: גם אדם וגם קין אינם לוקחים אחריות על מעשיהם: אדם מאשים את האישה וקין מתנער מאחריותו כלפי אחיו: "השומר אחי אנוכי?" **א**: שניהם רומזים לאחריותו העקיפה של אלוהים לחטא שהם ביצעו: אצל האדם: "האישה אשר נתת עימדי" ואצל קין "השומר אחי אנוכי?" – אתה, אלוהים, אמור לשמור עליו, לא אני.
- (2) תגובת קין מלמדת על ההתדרדרות של ראשית האנושות בכך [יש לציין אחת מהאפשרויות]:
  - קין משקר לה', בעוד שאדם מתחמק מהודאה אך לא משקר.
  - קין מאשים את אדם בחטאו, ואילו האדם אומר זאת באופן עקיף.
  - קין עונה בזלזול לה', בעוד שהאדם אינו מעז.

סעיף ב'

- (1) הקושי הלשוני: מדוע נושא המשפט הוא ביחיד "קול" בעוד נושא המשפט הוא ברבים "צועקים"? אין התאמה לשונית בין הנושא והנושא במשפט. על כן מפרש ראב"ע ש"צועקים" דבק עם "דמים", שגם היא צורת רבים.
- (2) ניתן לענות בדרכים שונות, בחרו אחת מהתשובות להלן, או כל תשובה הגיונית ומנומקת:
- הדגשת האחריות של העם הגרמני, שביצע את ההשמדה, לשמוע את זעקת הנספים.
  - הדגשת האחריות הכלל אנושית לאסון.
  - הדגשת האחריות הכלל אנושית לעצור אסון כזה בפעם הבאה שיקרה.

פרק רביעי – נושאי הבחירה

בפרק זה חמישה נושאים, ובכל נושא שתי שאלות. על הנבחן לבחור בשלושת הנושאים שלמדת, ולענות על שאלה אחת בכל נושא.

נושא בחירה: "חורבן גלות וגאולה"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 11-12.

שאלה מספר 11

סעיף א'

- (1) האירוע: רצח גדליהו בן אחיקם.
- (2) השינוי ביחס אל ירמיהו: בתחילה יוחנן בן קרח ואנשיו מתייחסים אל ירמיהו כאל נביא אמת, שליח ה': "התפלל בעדנו אל ה'...ויגד לנו ה' אלהיך את הדרך אשר נלך בה" (פס' 2, 3). לאחר שמיעת דברי ירמיהו הם מתייחסים אליו כאל נביא שקר, דובר שקר: "שקר אתה מדבר לא שלחך ה'" (פס' 2).
- א**: בתחילה הם מתייחסים לירמיהו כבעל סמכות ומתחייבים לקיים את מה שיאמר להם בשם ה': "ככל הדבר אשר ישלחך ה' אלהיך אלינו כן נעשה" (פס' 5). לאחר מכן הם מסרבים לעשות כדבר ה' "ולא שמע יוחנן בן קרח...וכל העם בקול ה'" (פס' 4).
- טיעוני העם על פי פס' 13-14:
- במצרים לא שורר מצב של מלחמה, אפשר לחיות שם בשלווה בלי לשמוע תרועות שופר (המגייסות את העם למלחמה): "ארץ מצרים נבוא אשר לא נראה מלחמה וקול שופר לא נשמע", (פס' 14).
  - במצרים אין רעב: "וללחם לא נרעב" (פס' 14).

סעיף ב'

ירמיהו מבטיח לקבוצת היורדים למצרים שלא יאונה להם רע. הם אמנם מפחדים ממלך בבל אבל ה' יגן עליהם ולא ייתן שיקרה להם רע. כלומר ירמיהו יודע שאנשי הקבוצה רוצים לרדת למצרים.

שאלה מספר 12

סעיף א'

- (1) ההבטחה הדומה בשני הקטעים היא: החזרת הגולים לארץ ישראל. הראיה מישעיה מ: "הנה ה' ה' בחזק יבוא... כרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו עלות ינהל" – ה' מדומה לרועה צאן שיקבץ את עמו, ויחזיר אותם לארץ. הראיה מזכריה: "...הנני מושיע את עמי.. והבאתי אותם ושכנו בתוך ירושלים..". ה' מבטיח שהוא יגאל את עמו ויחזירו לארצו.
- (2) זכריה מתנה את התגשמות הגאולה והחזרה של העם לארץ בהתנהגות נאותה הן בתחום הדתי והן בתחום המוסרי. הביסוס לטענה זו: ההתנהגות המוסרית הנדרשת מהעם היא לערוך משפט צדק, לא לשקר ולא לשנוא בני אדם אחרים: "דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ואיש את רעהו אל תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל תאהבו...". ההתנהגות הדתית הנדרשת מהעם היא: לא להישבע שבועת שקר – כלומר לא להישבע בשם ה' ולשקר: "ושבעת שקר אל תאהבו".

סעיף ב'

- (1) הלך הרוח של העם על פי השיחה המתוארת בפסוקים 6-7 הוא: העם מדוכא ומיואש בגלות. הוא חש כי אין לו כל תקווה ומדמה את עצמו לצמח הנובל במהירות, ומרגיש כי אבדו סיכוייו להיגאל, ומודה בכוחו ובעליונותו של ה': "כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה.. יבש חציר נבל ציץ".
- (2) הרקע ההיסטורי שהביא להלך רוח זה הוא המצב הקשה בגלות בבל לאחר גלות יהודה וחורבן המקדש. מצבו הקשה של העם בארצות הנכר הוליד ייאוש זה.

נושא בחירה: "אדם וגורלו בספרות החכמה"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 13-14.

שאלה מספר 13

סעיף א'

- (1) 'אחריתו' של איוב היתה מבורכת יותר מ'ראשיתו', משום שה' ברך את איוב והעניק לו בחזרה את כל הרכוש שהיה לו בתחילה ואף הכפילו.
- בתחילה היה לאיוב: "שבעת אלפי צאן" (פסוק 3), ובסוף ה' ברך אותו ברכוש כפול: "ויהי לו ארבעה עשר אלף צאן" (פסוק 12).
- בתחילה היה לאיוב: "שלושת אלפים גמלים" (פסוק 3), ובסוף ה' ברך אותו ברכוש כפול: "ויהי לו ... וששת אלפים גמלים" (פסוק 12).
- בתחילה היה לאיוב: "חמש מאות צמד בקר וחמש מאות אתונות" (פסוק 3), ובסוף ה' ברך אותו ברכוש כפול: "ויהי לו ... ואלף צמד בקר ואלף אתונות" (פסוק 12).
- (2) איוב זכה לברכת ה' בשל הסיבות הבאות [יש לציין שתיים]:
- "לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב" (פסוק 7 או 8) – איוב בניגוד לחבריו דיבר נכונה אל ה'.
  - "וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו" (פסוק 10) – אלוהים גמל לאיוב משום שהתפלל לה' בעד חבריו.
  - "עבדי איוב" (פסוק 7 או 8) - איוב הוא עבד ה', נאמן לה'.

סעיף ב'

הדברים להם איוב זכה:

- לאיוב נולדו ילדים חדשים עשרה במספר. עניין זה מהווה תיקון משום שה' גרם למותם של כל ילדי איוב.
- איוב חי חיים ארוכים ומאושרים, שכן זכה לראות את נכדיו ארבעה דורות. עניין זה מהווה תיקון ואחרית מאושרת, משום שלא רק שנולדו לו ילדים חדשים לאחר מות הקודמים להם, הוא גם זכה לראות את ילדי ילדיו.

שאלה מספר 14

סעיף א'

- (1) איוב מתאר את המוות כמצב שהוא שואף להגיע אליו, בדומה לאנשים אחרים שסובלים ומחכים למותם. במוות יש שקט, שלוה ומנוחה: "כי אז שכבתי ואשקוט, ישנתי אז ינוח לי (פס' 13). קוהלת מתאר את המוות כנעלם, דבר בלתי ידוע. אף אחד אינו יודע מה קורה עם

מות האדם: "מי יודע, רוח האדם העולה היא למעלה..."? עדיף לחיות את החיים כאן ועכשיו כי אי אפשר לדעת מה טיבו של מוות "אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו... כי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו" (פס' 22).

(2) השוני בתיאור המוות נובע ממצבם האישי של איוב וקוהלת: איוב סובל ומתייסר לאחר מות בניו, אובדן רכושו ומחלתו ולכן הוא רוצה למות: "כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי". קוהלת אינו סובל סבל פיזי. הייסורים שלו הם ברמה הפילוסופית בלבד ולכן הוא תוהה, שואל ומצהיר שאין הוכחה לכך שידוע מה קורה לאדם לאחר מותו: "מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה..."

סעיף ב'

באיוב ג', 23 משתמש איוב בפועל "ויסד" על מנת להדגיש את חוסר הוודאות בו שרוי האדם, בשל המסך שמטיל האל בפניו, ומונע ממנו לראות כיצד לפעול ומהי הדרך הנכונה בה יש ללכת. הטלת מסך זה מקשה על האדם ומסבה לו סבל ותסכול. לעומת זאת, באיוב א', 10 טוען השטן כי צדיקותו של איוב נובעת מההגנה והחסות האלוהית שה' פרש עליו. ה' הגן על כל רכושו ומשפחתו של איוב, וזאת הסיבה לצדיקותו של איוב. הטלת מסך זה, גדר הגנה זו, על איוב נתפסת כדבר חיובי לו זוכה איוב מהאל.

נושא בחירה: "חיי הפרט והכלל בראי השירה"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 15-16.

שאלה מספר 15

סעיף א'

תהלים כ"ג (יש לציין תכונה אחת):

- רועה צאן: ה' מספק את כל מחסורו של המשורר: מים ומזון.
- מארח: ה' דואג למחסורו הכלכלי של המשורר, וכן מגן עליו מפני אויביו.
- אל הצדק: ה' מנחה את המשורר לפעול על פי אמות הצדק.

תהלים ק"ל (יש לציין תכונה אחת):

- אל סלחן: לה' היכולת לסלוח למשורר על חטאיו, בגינם הוא שרוי במצוקה.
- אל החסד: ה' הוא אל שעושה חסדים עם עמו, ולכן הוא יסלח להם ויפדה, ישחרר אותם מחטאיהם.

סעיף ב'

(1) דוגמאות למצב הרמוני (יש לציין שתיים):

- "בנאות דשא ירביצני"- הרועה מוביל את הצאן למקום מרעה פורה, שם יכול לצאן לנוח ולאכול. כך ה' דואג לצרכיו החומריים של המשורר: מזון (פסוק 2).
- "על מי מנחות ינהלני"- הרועה מוביל את הצאן למקום בו זורמים מים בשלווה כדי שהצאן יוכל להרוות את צימאונו. כך ה' דואג לצרכיו החומריים של המשורר: שתייה (פסוק 2).
- "נפשי ישובב"- הרועה משיב, מחייה את נפש הצאן על ידי כך שמשפק לו את צרכיו החומריים: מים ומזון. כך ה' דואג לצרכיו החומריים של המשורר: מזון ושתייה (פסוק 3).
- "ינחני במעגלי צדק..."- ה' מלמד את המשורר כיצד לנהוג על אמות הצדק והמוסר.

דוגמאות לפגיעה לכאורה בהרמוניה (יש לציין שתיים):

- "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי"- המשורר טוען, כי גם אם יהיה נתון במצוקה בשל דרך חשוכה שאורבות בה סכנות, אין הוא מפחד, מפני שהוא יודע שה' עימו וה' מגן עליו (פסוק 4).
- "שבטך ומשענתך המה ינחמוני"- העונשים שהאל מכה באמצעותם את המשורר לא פוגעים בו, אלא מהווים עבורו נחמה, מפני שהוא יודע כי באמצעותם ה' מכוון אותו לדרך הישרה ומשגיח עליו (פסוק 4).
- "תערך לפני שלחן נגד צררי"- המשורר חש בטחון גם כאשר אויביו מבקשים להתנכל לו, משום שה' מגן עליו מפניהם (פסוק 5).

(2) הלך הרוח המשותף לשני המצבים הוא שגם כאשר המשורר חש שהוא נתון במצוקה, הוא מביע ביטחון בה' ובכך שה' יהיה עימו, יעזור לו ויגן עליו.

שאלה מספר 16

סעיף א'

(1) המנהג שהיה קשור למלחמה המשותף לשני הפסוקים הוא: חלוקת שלל האויב שהובס בתום המלחמה. בשופטים ה, 30 שרותיה של אם סיסרא מנחמות אותה על כך שסיסרא מתעכב בכך שהוא עסוק בחלוקת השלל אותו בזו מישראל בין חייליו: "הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתיים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא...". באופן דומה בקינת דוד על שאול ויונתן קורא דוד לבנות ישראל לקונן על שאול המלך, בהזכירו להן את מנהגו של שאול לחלק את שלל אויביו, ובעיקר התכשיטים, לבנות ישראל בתום המלחמה: "בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכם שני עם עדנים המעלה עדי זהב על לבושכן"

(2) הביטוי: "רחם רחמתיים לראש גבר" שבשופטים ה מוסיף על מנהג חלוקת שלל האויב בתום הקרב את חלוקת נשות האויב השבויות בין החיילים שהשתתפו בקרב. האירוניה המוצגת באמצעות פרט זה לאור הנאמר בפסוקים 26-27 היא: שבעוד ששרותיה של אם סיסרא ואם סיסרא עצמה מתנחמות בכך שעיכבו של סיסרא נובע מחלוקת שלל ישראל בין חייליו וכן חלוקת נשות ישראל השבויות, אישה היא היא זו שרצחה את סיסרא. סיסרא הוא שנפל לרגליה של אישה, כרע שכב ונפל בידיה.

סעיף ב'

יחסו של דוד כלפי שאול שונה מיחסו של דוד כלפי יונתן. דוד תפס את שאול כמלך ישראל, ואובדנו של שאול הוא אובדן כבוד לעם כולו. על פי פסוק 24 דוד מזמין את בנות ישראל לבכות על שאול המלך, במסגרתה הוא מזכיר את הניצחונות של שאול על אויבי ישראל, וחלוקת שלל נשות האויב לנשות ישראל – אובדנו של שאול הוא אובדן לאומי כולל: "בנות ישראל אל שאול בכינה..". לעומת זאת, על פי פסוק 26 ניתן לראות שדוד מתאר את מותו של יונתן כאובדן אישי פרטי שלו. על התלמיד לציין אחת מהדרכים הבאות:

הוא מכנה את יונתן "אח", על מנת להדגיש את הקרבה הגדולה ששררה ביניהם. החזרה על המילה "לי" שלוש פעמים באה להדגיש את הכאב האישי והאובדן הפרטי בו דוד שרוי לאור מותו של יונתן. השימוש במילות אהבה על מנת לתאר את מערכת היחסים ביניהם, וכן את גודל הקשר והקרבה אותן חש כלפי יונתן. כמו כן, ניתן לראות שהוא פונה אל יונתן בגוף שני (בעוד שעל שאול קונן בגוף שלישי), דבר הממחיש את חוסר יכולתו של דוד לעכל את מותו של יונתן. "צר לי עליך אחי יונתן נעמת לי מאוד נפלאתה אהבת לי מאהבת נשים".

נושא בחירה: "חוק וחברה במקרא"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 17-18.

שאלה מספר 17

סעיף א'

- (1) מקור החוק על פי ויקרא י"ט הוא ה': "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוהיכם" (פס' 2) כלומר עליכם לקיים חוקים אלה, כי אני ה' חוקתי אותם, ובקיום חוקים אלה אתם הופכים קדושים, בדומה לי. **א**: הסיום של פסוקים אחדים: "אני ה'", שקובע שחוקים אלה ניתנו מאת ה'. מקור החוק על פי הפתיחה לחוקי חמורבי הוא חמורבי עצמו: "אמת וצדק שמתי לחוק בארץ". חמורבי חוקק חוקים שיישמו עקרונות של אמת וצדק.
- (2) המטרה השונה: על פי ויקרא י"ט, קיום החוקים יביא לקדושת העם, ובכך העם יהפוך לקדוש בדומה לקדושתו של ה'. המטרה היא להבדיל את עם ישראל מעל עמים אחרים ולעשותו שונה, נבדל, קדוש. מטרת חוקי חמורבי היא להביא אמת, צדק וסדר לארץ. כדי שהחוק לא יעשוק את החלש, שהרשע לא ישליט רשע ושהארץ תתנהל על פי חוקי אמת וצדק.

סעיף ב'

הרעיון המשותף (יש לבחור אחד):

- (1) עזרה לחלשי החברה: "לא תכלה פאת שדך לקצור...לעני ולגר תעזב אותם" (פס' 9-10); "למען לא יעשק החזק את החלש" (חמורבי).
- (2) החוקים הם הגשמת רצון האלים עלי אדמות: "לעני ולגר תעזב אותם אני ה' אלוהיכם" (פס' 10); "קראו לי אנו ואנליל בשמי...למען הודע צדק בקרב הארץ" (חמורבי).
- (3) החוקים מסדירים צדק ומשפט בחברה האנושית: "לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו" (פס' 11); "אמת וצדק שמתי לחק בארץ, הרביתי טובה לבני אנוש" (חמורבי).

שאלה מספר 18

סעיף א'

- (1) שמיטת קרקעות הביאה להיווצרותה של שמיטת הכספים: שמיטת הקרקעות דורשת אחת לשבע שנים לא לעבד את האדמה ולא לקצור את היבול שצומח בה באותה שנה. לאור זאת נוצרת בעיית פרנסה בשנת שמיטה: כל עובדי האדמה אינם מסוגלים להתפרנס. בעיה זו גדולה יותר בעבור השכבות החלשות, שמתקשות להתפרנס וכן להחזיר את חובותיהן. לפיכך, חוק שמיטת הכספים קובע כי בשנת שמיטה יש לבטל את כל החובות שחייבים עניי בני ישראל, ועל ידי כך לסייע להם.
- (2) המטרה המשותפת לשני חוקי השמיטה היא: סיוע לשכבות החלשות. חוק שמיטת קרקעות קובע כי את כל הגידולים שהניבה האדמה בשנת השמיטה יש להשאיר לעניי העם: "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך...". באופן דומה מטרת חוק שמיטת הכספים, הדורשת לבטל את כל החובות של עניי העם, היא לסייע להם להסתדר בשנת השמיטה: "...שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה" **אז**: "...ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך" **אז**: "אפס כי לא יהיה בך אביון" – קיום חוק שמיטת כספים תביא לכך שלא יהיו עניים בקרב העם, ומכאן שמטרת חוק שמיטת הכספים הוא סיוע לשכבות החלשות.

סעיף ב'

הדרכים בהם מנסה המחוקק לשכנע את המלווה לקיים את מצוות שמיטת הכספים: (על התלמיד לציין שתיים):

- "אפס כי לא יהיה בך אביון" – הבטחת שכר לעם ישראל – לא יהיו עוד עניים בקרב העם.
- "כי ברך יברכך ה' בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לרשתה" – הבטחת ברכה מה'.
- "כי ה' אלהיך ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו" – עליונות כלכלית על עמים אחרים – עם ישראל ישמש כמלווה לעמים אחרים, ולא יצטרך ללוות מהם.

נושא בחירה: "המאבק לחברה מוסרית – ערך מרכזי בנבואה"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 19-20.

שאלה מספר 19

סעיף א'

עמוס ד (יש לציין האשמה אחת):

- "העשקות דלים הרצצות אביונים" – נשי העשירים עושקות, מנצלות את עניי העם (פס' 1).
- "האמרות לאדניהם הביאה ונשתה" – נשי העשירים מעודדות את בעליהן לעשוק את העניים על מנת שלהן יהיה יותר, ובכך מחריפות את העושק (פס' 1).

עמוס ו (יש לציין שתי האשמות):

- "השכבים על מטות שן וסרחים על ערשותם ואכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק" – עשירי העם חיים חיי ראוותנות ונהנתנות. הם שוכבים על מיטותיהם המפוארות ועסוקים באכילת בשר מפוטם, משובח, ולא דואגים לעם (פס' 4).
- "הפרטים על פי הנבל כדויד חשבו להם כלי שיר" – עשירי העם עסוקים בנגינה ושירה וסבורים שהם מוכשרים כמו דויד (דברי לעג), ולא דואגים לעם (פס' 5).
- "השתים במזרקי יין וראשית שמנים ימשחו ולא נחלו על שבר יוסף" – העשירים חיים חיי הוללות ונהנתנות. הם שותים הרבה יין הישר מהכדים, הם מורחים את ראשיהם בתמרוקים ולא דואגים למצוקת העם (פס' 6).

סעיף ב'

מידה כנגד מידה :

עמוס ד' :

החטא : "הביאה ונשתה" - נשי עשירי שומרון אומרות לבעליהן להביא להן עוד, כלומר לעשוק את העניים על מנת שלהן יהיה יותר (פסוק 1).

העונש : גלות. "הנה ימים באים עליכם - ימי העונש יגיעו, והן תגלנה (הן תיאספנה לגלות, עד האחרונה שבהן, כפי שאוספים דגים לתוך דלי, והן תוצאנה לגלות הישר מביתן דרך הפרצות בחומת שומרון הכבושה, מבלי שדבר יעכב בעדן, ותושלכנה למקום רחוק). (פס' 2-3).

עמוס ו' :

החטא : ראשי העם "נקבי ראשית הגוים" (פסוק 1) מושחים את ראשיהם בתמרוקים במקום לדאוג למצוקת העם "וראשית שמנים ימשחו ולא נחלו על שבר יוסף" (פסוק 6).
העונש : גלות. ראשי העם יגלו ראשונים (פסוק 7).

שאלה מספר 20

סעיף א'

(1) בקטע הראשון, פס' 3-15 : העם אינו שומע בקול ה' כיוון שהוא מבצע חטאים מוסריים ודתיים כאחד וסבור שהוא יכול לבוא לבית המקדש ולהקריב קורבנות וכל חטאיו ייסלחו לו.

בקטע השני, פס' 21-24 : העם אינו שומע לכל הטפות הנביאים, שבאים בשם ה' ומסבירים לעם שה' אינו מעוניין בזבחים אלא מעוניין שהעם ישמע בקולו וילך בדרכיו.

(2) שתי תוצאות :

- "ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו...כאשר עשיתי לשלוי" – בית המקדש בירושלים ייחרב, בדיוק כפי שנחרבה שילה והמקדש שהיה בה.
- "והשלכתי אתכם מעל פני כאשר השלכתי את כל אחיכם את כל זרע אפרים" – העם ביהודה יגלה כשם ששבטי ישראל גלו.

סעיף ב'

אפשר לבטל גזרה זו, אם העם ישנה דרכו וייתב את מעשיו : כי אם היטיב תיטיבו את דרכיכם ואת מעלליכם, אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו" (פס' 5). לשון התנאי (אם) מדגישה שגורל העם תלוי במעשיו.